

Kommende konferencer

Omkring 1968

Den 15. maj bliver der på Roskilde Universitetscenter afholdt forskningssymposiet "Omkring 1968". Dagen indledes af professor på RUC Anette Warring, der introducerer forskningsprojektet *Det bevæger sig når vi går... Samfundskritik og utopi i 1960ernes og 1970ernes Danmark* og på programmet er efterfølgende tre tema-sessioner og en afsluttende paneldebat. Dagens første tema: "Det åndelige '1968'" har oplæg om *Ungdomsoprør og spiritualitet* af Anne Stadager, ph.d.-studerende, RUC og om *Grundtvig og venstrefløjen* af Jes Fabricius Møller, adjunkt, KU, efterfulgt af en diskussion mellem de to oplægsholdere.

Dagens anden tema: "Solidaritet med den 3. verden" byder på oplæg om *Den væbnede kamps betydning* af Karen Steller Bjerregaard, ph.d.-studerende, RUC og Søren Hein Rasmussen, lektor, Aarhus Universitet med oplæget *De politiske partier og solidaritetsarbejdet – en diskussion af aktørperspektiver*. Også denne session afsluttes med diskussion.

Det tredje tema omhandler "Oprud i barnesyntet" med oplæget *'Befri' og form børnene – venstre-radikal hverdags- og børnepædagogik* af Laura Pérez Skardhamar, ph.d.-studerende, RUC, og oplæget *Barnesyntet omkring 1968* af Trine Øland, ekstern lektor, KU, med efterfølgende diskussion.

Symposiet afsluttes med en paneldebat om "betydningen af ungdomsoprøret og venstre-radikalismen" med deltagelse af Anette Dina Sørensen, kønsfor-

sker og kritiker, Drude Dahlerup, professor, Stockholms Universitet, Henrik Jensen, lektor, RUC, Håkan Arvidsson, lektor, RUC og Thomas Ekman Jørgensen, seniorstipendiat, KU.

Symposiet finder sted på Roskilde Universitetscenter, auditorium 45. Der er åben adgang og tilmelding er ikke nødvendig. Programmet og praktiske oplysninger om symposiet kan findes på hjemmesiden: <http://1968.ruc.dk/>

Afholdte konferencer

Socialismen i Østersørummet

I dagene 14.-17. december 2007 samledes 43 forskere fra Tyskland, Norden, Polen, Baltikum, Hviderusland og Rusland for at diskutere aspekter af den Kolde Krig. Konferencen var organiseret af den nordiske afdeling på Universitetet i Greifswald og Center for Koldkrigsstudier ved Syddansk Universitet.

Erik Kulavig fra Center for Koldkrigsstudier indledte konferencen. I indledningen tog han sit udgangspunktet i Østersørummets stærkeste magt Sovjetunionen og aktualiserede oplægget med spørgsmålet om den såkaldte "nye Kolde Krig".

Konferencen var opdelt i fire sessioner med hver deres hovedtema: de kommunistiske hoveds udenrigspolitik, modstand, modelkamp og efterretningsvirksomhed.

Session 1 startede på kanten af den Kolde Krig med Mette Skaks (Århus Universitet) oplæg om fake-opløsningen af Komintern. Skak påviste de indholdsmæssige såvel som personelle kontinuiteter og ændringer i det

sovjetiske styrede verdenskommunistiske organisationsapparat i glidningen fra Komintern over SUKP's centralkomites afdeling for international information (OMI) til CK-afdelingen for internationale forbindelser (OVS). Thomas Wegener Friis (Syddansk Universitet) redegjorde herefter for den ideologiske komponent i østtysk udenrigspolitik, der var stærkt styrende for form, indhold og målsætninger for alle dele af de udenrigspolitiske apparater i gennem hele DDR-tiden. Henry Andreasen (Aalborg Universitet) præsenterede dele af Polens udenrigspolitik over for Norden med særlig henblik på Danmark. Polen indledte efter Gomulkas magtovertagelse i 1956 en mere aktiv politik over de nordiske lande. Dette skete samtidig med, at Polens udenrigspolitiske muligheder forberedes som følge af ændringerne i landet. Gomulkas ledelse var med til at styrke billede af polakkerne som "de gode kommunister", der ikke var så slemme og doktrinære som eksempelvis østtyskerne. Samtidig var det med til at bringe Polen tilbage på danskerne indre verdenskort, da Polen i følge ambassadøren i København indtil da for mange danskere rangerede "et sted mellem Mellemøsten og Mongoliet". Samarbejdet blev også befordret af den danske interesse for polsk kul i 1960'erne. Handelssamarbejdet kunne bygge på tidligere forbindelser, således havde Danmark indtil 1948 været Polen fjerde største samhandelspartner. Rudolf van Huellen (Berlin) præsenterede i sit indlæg de vesttyske kommunister, og stillede et kraftigt spørgsmål ved, hvor vesttysk partiet egentlig var. Van Huellen understregede partiets store politiske og

økonomiske afhængighed af det østtyske SED. I den sammenhæng fremdrog van Huellen væsentlige arkivfund fra BSTU, hvor han havde været i stand til at finde regnskaber for DKP (Vesttyskland). Dermed var det lykkedes at dække noget af det hul, der opstod, da SED's top-hemmelige afdeling "Verkehr" destruerede sit arkiv i 89/90. Van Huellen henførte gendannelsen af partiet i 1968 til pres fra vesttysk maskinindustri, der hermed ønskede at komme det sovjetiske eksportmarked i møde. At DKP valgte den meget ugunstige september måned (en måned efter invasionen i Prag) som tidspunkt for gendannelsen af partiet, henførte van Huellen til det tidspres, de vesttyske kommunister følte sig under som følge af eurokommunisterne. Peter Ruggenthaler (Ludwig Boltzmann Institut für Kriegsfolgenforschung) sluttede sessionen af med et oplæg om Sovjetunionens forhold til neutralitet under den tidlige Kolde Krig. Oplægget var baseret på hans omfattende forskning i den såkaldte Stalin-note fra 1952, som Ruggenthaler betegnede som propaganda. Om end Ruggenthalers udgangspunkt var Østrig, der næppe kan betegnes som en Østersøstat, havde hans oplæg også umiddelbar betydning for Østersørummet og ikke mindst for Danmarks stilling. Udgangspunktet for sovjetiske udenrigspolitik i Vesteuropa i denne periode var Tysklandspolitikken. Således er en forståelse af politikken over for Østrig eller Danmark afhængig af, at der tages bestik af netop Tysklandspolitikken (en forhold den ofte nationale forskning ikke altid tager højde for).

Session 2 tog hul på et emne, der i de seneste år er blevet bear-

bejdet af en række forskningsmiljøer i de Østeuropæiske lande, nemlig den væbnede modstand mod Sovjetmagten. Størstedelen af oplægsholderne tog udgangspunkt i forholdene i de enkelte lande. Således behandlede Rafal Wnuk (IPN) situationen i Polen, Olaf Mertelsmann (Universitet Tartu) situationen i Estland, Heinrich Strods (Letslands Universitet) situationen i Letland og Irina Kashtalian (Belorussian Research Center of Electronic Records) situationen i Hviderusland. Modstanden i landene (og Sovjetrepublikkerne) i den nordvestlige del af den sovjetiske magtsfære kunne fremvise ligheder og forskellen. Først og fremmest var der væbnet modstand i hele området. Der var alle steder våben i omløb, og folk der var ikke parate til umiddelbart at acceptere sovjetmagten. Dette førte til en modstand, der fra 1944/45 og frem typisk frem til midten af 1950'erne. Grupperne kunne typiske fremvise den største, mest velorganiserede og synlige modstand i årene umiddelbart efter krigen. Modstanden fra slutningen af 1940'erne og i 1950'erne var typisk mindre modstandsgrupper og modstandslokker, helt til en enkelt estisk modstandsmand, der overgav sig til sovjetmagten i 1978. Den polske modstand var naturligvis præget af en velfungerede organisation (AK – Armia Krajowa), som allerede fandtes, mens tyskerne stod i landet. Samtidig var den præget af den ekstraordinære situation, der opstod, da Sovjetunionen "flyttede Polen mod vest" efter krigen. Således opererede undergrundsgrupperne kun på post-45 territoriet. Omfanget af modstanden var umiddelbart efter krigen meget stort, således regnede man

med godt 170.000 mand under våben, heraf 70.000 i skovene. Til trods for denne umiddelbare styrke viste den polske modstand et af de grundlæggende problemer ved modstanden, nemlig at ingen kunne forvente, at Polen kunne befri sig ved egen hjælp. Derfor opnåede det kommunistiske regime i 1946/47 synlige resultater dels ved en hård bekæmpelse ved hjælp af NKVD og polske sikkerhedsstyrker, dels ved amnestier. Derved lykkedes det at knække den dobbeltmagt, der i mange dele af Polen eksisterede umiddelbart efter krigen. Fornemmelse af at være forladt var ikke noget, der var særegent for Polen. Således kunne Mertelsmann berette, hvorledes den vestlige tilbageholdenhed mod at gribe ind i Ungarn i 1956, gav den estiske modstandsvilje et knæk. Når Vesten ikke kunne komme ungarerne til hjælp, ville de helt sikkert heller ikke komme til Estland. Samtidig førte sovjetmagten en hårdhædet kollektiviseringspolitik, der indirekte ramte partisanerne. Manglen på fødevarer fik landbefolkningen til at holde igen med støtte i form af naturalier, hvorfor partisanerne var nødt til at stjæle og herved blev upopulære. Mertelsmann beskrev partisanerne eller de såkaldte "skovbrødre" som en broget skarer spændende fra krigsforbrydere og fascister til folk, der kæmpede for demokrati. Forskellen mellem modstandsfolk og regulære banditter var i dette billede flydende, og det var muligt at gå fra den ene kategori til den anden. Periodiseringen i Letland svarede til øvrige lande. Det samme gjorde fornemmelsen af, at den vestlige hjælp var for beskedent, og at man var glemt af verden. Sva- gest defineret fremstod umiddel-

bart den hviderussiske modstand. Ikke mindst fordi der på det hviderussiske område i perioder også opererede andre etniske modstandsgrupper (polsk AK, Ukrainske OUN-UPA, litauiske). Til gengæld fungerede grupper af hviderussiske desertører i 1945 i Østprøjsen og i Bialystok. Modstanden og nedkæmpelsen af den var ofte meget brutal. Kashtalian kunne i sit oplæg fortælle om engelsk og amerikansk våbenhjælp til modstanden i Hviderusland perioden 1946-53. Peer Henrik Hansen (Roskilde Universitetscenter) greb fra "vestlig" side dette emne. I sin forskning i OSS aktiviteter i Danmark og Norden umiddelbart efter krigen, var modstanden mod Kommunismen i den østlige Østersø et vigtigt tema. Danmark og Sverige var ofte udgangspunktet for de engelske og amerikanske hjælpeaktioner i forhold til våbenleverancer.

Session 3 tog fornyet emnet udenrigspolitik på tværs af Østersøen op. Kampen om retten til at definere, hvad socialisme skulle betyde, var en væsentlig del af den Kolde Krig. I Skandinavien stod den nordiske socialdemokratisme over for østlændenes "reelt eksisterende socialisme". Mod slutningen af den Kolde Krig syntes de to systemer at nærmer sig hinanden, da Michail Gorbatsjov forsøgte at redde kommunismen. Den "svenske model" blev her påpeget som en mulighed. Aleksander Shubin (Videnskabernes Akademi, Moskva) manede dog forestillingen om, at Gorbatsjov skulle have en klar forestilling om, hvad den svenske model skulle være for noget, i jorden. Dette var ifølge Shubin formodentlig noget, han først satte sig ind efterfølgende. I sovjettiden var den svenske model en vag forestilling, der for-

trinsvis tematiserede spørgsmålet om, at det ville være fint at opnå den svenske velfærd. I Sverige under den Kolde Krig forsøgte DDR at sælge sin model. Nils Abraham (Universitet Greifswald) redegjorde for den østtyske propaganda, dens målsætning og indhold. Birgitta Almgreen (Södertörns Högskola) greb denne stafet og de fulgte blandt andet effekten af propagandaen. Selvom man i Vesten ofte forstod samkvemmet med øststaterne som en kulturudveksling, var det bestemt ikke ønsket fra østtysk side. Mens svenskerne skulle overtage DDR's synspunkter, skulle Sverige i DDR miskrediteres som en "mislykkes velfærdsstat". Almgreen kunne i sit oplæg berette om en vis fascination af DDR, særligt blandt svenske intellektuelle, og i sin forskning af svensk materiale om DDR kunne hun følge indholdet og tyngdepunkter fra SED-propagandaen til trods for krisefænomener som Berlin-muren eller Biermann. Astrid Hedin (Uppsalas Universitet) betragtede også det østtysk-svenske forhold, og ikke mindst den kontrol, som østtyskerne ønskede at have udøve over kommunikationen. Også hun kunne fastslå, at svenskerne ofte lod sig overbevise af de østtyske forklaringer, således kunne en delegationsrapport fra en folkedanserkongres tilfreds fastslå, at "svenskerne er allerede objektivt oplyste" – hvilke selvsagt betød, at forestillingerne flugtede de østtyske. Bent Boel (Aalborg Universitet) gav en kortlægning af de østeuropæiske disidentkontakter for de danske socialistiske grupper, der ikke var kommunistiske. Det statsbærende socialdemokrati var generelt det mest tilbageholdende, da de

ofte fulgte realpolitiske hensyn og i stedet forhandlede med staterne og deres statspartier. Det var oftest anderledes for de grupper, der bevægede sig i det vanskelige ingenmandsland mellem den kommunistiske statssocialisme og Vesten. Det drejede sig om Socialistisk Folkeparti, Venstresocialisterne, trotskisterne samt diverse græsrodsbevægelser som "Nej til Atomvåben" (NTA). Disse grupper havde typisk de mest aktive forbindelser til dissidentgrupper eller anderledes tænkende grupper i Øst. Venstresocialisterne lagde i denne sammenhæng vægt på, at det skulle dreje sig om socialistiske dissidenter, men NTA for eksempel havde kontakter til den østtyske fredsbevægelse.

Konferencens 4. og sidste session startede med et stærkt personligt oplæg fra Manfred Wilke (den tidligere leder af Forschungsverband SED-Staat). Wilke tog udgangspunkt i sin egen Stasi-sag, der startede i 1967 og først endte 13.11.1989, altså fire dage efter Berlinmurens fald, hvor Wilke ville ind over grænsen til "DDR's Hovedstad". Wilkes baggrund var fagforeningsarbejde og relationer til DDR-dissidenter via komiteen "Freiheit und Sozialismus", hvilket bragte den østtyske statsikkerhed op på mærkerne med forsøg på at svække "personen Wilke". Det lykkedes ikke, men Wilke fremhævede et eksempel på en SPD-funktionær i Vestberlin, hvis karrierer faktisk hæmmes af en MfS-agent. Dermed rørte Wilke også ved et af de ømme punkter i Forbundsrepublikken historie, nemlig det østtyske vestarbejde, der endnu i dag ikke fremstår som noget særligt ønsket emne. Iben Bjørnsson (Københavns Universitet) præ-

enterede Arbejdernes Informationscentral (AIC), der med sine 6000 agenter var en vigtig redskab, også for myndighederne, for at holde styr på kommunisterne. Dermed var det vigtigt at opklare "hvem er hvem", hvorfor AIC også samarbejdede med såvel danske som engelske og amerikanske efterretningsorganisationer. Magnus Petersson (Försvårshögskolan, Stockholm) beskæftigede sig i sit oplæg også med politisk overvågning. Dette skete i forbindelse med en gennemgang af SÄPO-Kommis-sions resultater og den Kold Krigs debat. Mere end 100.000 svenskere var særligt i 1950'erne og 1960'erne registrerede. Så var forholdene på Island noget mere beskedne. Gudni Johannesson (Reykjaviks Universit) berettede om den islandske sikkerhedsaktivitet, der på telefonovervågningsområdet drejede sig om 10-15 linier. Også på Island havde der i 2006 været en heftig debat om politisk overvågning. Dog er historieskrivningen hæmmet af, at chefen for den lille sikkerhedsafdeling i Reykjavik på eget initiativ destruerede det islandske sikkerhedsarkiv. Så er arkivmulighederne i Polen helt anderledes gunstige. Slawomir Lukaszewicz (IPN) præsenterede i sit oplæg foreløbige resultater i samarbejdet mellem den polske og den sovjetiske kontraefterretningstjeneste. Forskningen på dette område er endnu ung i Polen, hvor IPN er i fuld gang med at skabe overblik over kilderne. I Finland har arkiverne i længere tid været tilgængelige. Det kom til udtryk i Kimmo Rentolas (Universitetet i Turku) oplæg. Han talte om samarbejdet mellem de nordiske efterretningstjenester. Selvom Finland havde en særlig position på grund af den

store sovjetiske bjørn i baghaven, indgik det finske efterretningsvæsen i samarbejde med deres nordiske kolleger. Dette kom blandt andet til udtryk i overvågningen af kommunister og deres nordiske samarbejde.

Årsmøde for Selskabet for Samtidshistorisk Forskning

Fredag d. 1. februar samledes Selskabet for Samtidshistorisk Forskning til årsmøde på Københavns Universitet. Det overordnede tema for dagen var den Kolde Krig, som blev belyst i seks oplæg både ud fra økonomiske, sikkerhedspolitiske, bibliografiske og kulturhistoriske vinkler.

Der blev lagt ud med økonomisk og politisk historie, hvor Mogens Rüdiger forklarede, hvordan Danmark manøvrerede i forhold til den amerikanske eksportkontrol overfor Sovjet. De danske ønsker om at eksportere skibe til Sovjet kom i karambolage med amerikanernes meget brede opfattelse af, hvilke skibstyper, der kunne bruges strategisk og derfor ikke burde eksporteres til den fælles fjende.

Den amerikanske indflydelse på Danmark var også temaet for det næste oplæg holdt af Sissel Bjerrum Fossat. En del af Mars-hall-hjælpen blev givet som teknisk bistand, der i høj grad blev brugt på at sende danskere på studierejse til USA i begyndelsen af 1950'erne. Især repræsentanter for industri, fagbevægelse, landbrug og handel kom af sted og lærte om den høje amerikanske produktivitet, som man gerne ville overføre til Danmark. Selvom produktivitetsudvalget, der administrerede en stor del af

studierejserne, var nervøse for den amerikanske indblanding, så de også samtidig USA som en tiltrækkende fremtidsvision – i hvert tilfælde så længe det gjaldt økonomien.

Amerika som både tiltrækkende og frastødende var ligeledes et tema i den svenske populærkultur, som Kim Salomon tog under behandling i sit oplæg. Han viste, hvordan den kolde krig satte sit aftryk på svenskerens billede af både Sovjet og USA. Billedet af Sovjet-borgerne var en entydig negativ beskrivelse af kolde, grimme og disciplinerede maskin-mennesker, hvorimod amerikanerne var attraktive, frie og sjove, men til tider også vulgære og overfladiske. Salomons oplæg var dagens mest farverige, og han viste, hvordan både ord som sexbomb og bikini er aflejringer fra den tidlige kolde krigs forestillingsunivers.

Bent Jensen bemærkede i sit efterfølgende oplæg, at de svenske populærkulturelle forestillinger om det kolde og disciplinerede sovjet-menneske ikke havde ramt helt ved siden af, eftersom Sovjet havde været et gennemmilitariseret samfund med kronisk krigsøkonomi. Jensen kom både ind på truslen fra Sovjet, den sovjetiske opfattelse af Danmark og trusselsopfattelserne i Danmark.

Herefter gjorde Thorsten Borring Olesen rede for de forskellige koldkrigsstudier, der er foretaget i Norden efter politisk initiativ efter afslutningen af den Kolde Krig, hvor mange af de samme tendenser har gjort sig gældende. Herefter fulgte en opfordring til de danske samtidshistorikere til i højere grad at skrive koldkrigshistorie med et internationalt eller transnationalt perspektiv efter eksempelvis

norsk forbillede. Han pegede på flere emner med en dansk vinke, der har international relevans som eksempelvis Grønlands strategiske rolle.

Afslutningsvis sammenfattede Poul Villaume den danske udenrigspolitik under den kolde krig og rundede af med at vise, hvordan et opgør med en bestemt opfattelse af koldkrigshistorien har præget legitimeringen af udenrigspolitikken op gennem 1990'erne og til i dag.

Ud over det rent faglige fik tre af selskabets medlemmer også en ekstra fortjeneste med hjem. Sven Henningsen Prisen blev uddelt og gik til Tim Knudsen for *Fra folkestyre til markedsdemokrati* og til Søren Hein Rasmussen og Poul Villaume for deres samlede bind af Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie, *Et land i forandring: Danmarks historie 1970-2005*.

SFAH

Arbejderhistorieprisen

Arbejderhistorieprisen 2007 gik til Knud Holt Nielsen for hans ph.d.-afhandling ved Københavns Universitet *Giv mig de rene og ranke – DKU 1960-1990*, i hvilken han undersøger Danmarks Kommunistiske Ungdoms historie.

I afhandlingen, som er den bedst dokumenterede og mest omfattende analyse af en dansk politisk ungdomsorganisation, giver Knud Holt Nielsen gennem historiske og sociologiske undersøgelser et bredt indblik i ungdomskommunisternes medlemsgrundlag, politiske strategier og deres forholdet til Det Kommunistiske

Foto: Steen Flemming Jørgensen

Parti. Da DKU i perioden var engageret i flere af græsrodsbevægelserne i Danmark, bliver det også en historie om andre politiske ungdomsorganisationers engagement i fredsarbejde, atomkampagner m.v.

DKU var en del af den kommunistiske verdensbevægelse, så afhandlingen beskriver desuden, hvorledes samarbejdet mellem DKU og ungdomsorganisationerne i Østblokken udviklede sig.

Knud Holt Nielsen peger især på, at de danske ungkommunistere hentede ideologisk frem for organisatorisk inspiration bag jerntæppet, hvilket er nyt for mange forskere.

Afhandlingen er med sine i alt 400 sider veldokumenteret og solidt bygget på et meget stort kildemateriale. Det er fremragende forskning, og afhandlingen er skrevet med en let pen, så læseren bliver både oplyst og underholdt.

Udstillinger

Arbejdsbilleder

Den 16. februar åbner Arbejdermuseet udstillingen Ar-

bejdsbilleder med billedkunstner Erik Styrbjørn Pedersen, der har brugt de seneste årtier på at male de moderne arbejdspladser. Arbejdet og arbejderen som motiv er i Erik Styrbjørn Pedersens forståelse blevet et tabu i kunstverdenen, hvilket har både inspireret og provokeret ham til igen de sidste 20 år at opsøge de moderne arbejdspladser og skaffe sig et grundigt indblik i forholdene og processerne. Med udgangspunkt i produktionens særlige univers har han i årenes løn skabt en lang række billeder af en varieret og farverig verden, rig på dramatik og stemninger. I begyndelsen opsøgte han de moderne industrier på sin vestjyske hjemegn, hvor han malede miljøet på slagterierne, i fiskeindustrien, tekstilindustrien og den kemiske industri. Siden bevægede han sig østpå og inddrog bl.a. metrobyggeriet og anlægsarbejderne i forbindelse med Øresundsforbindelsen.

Erik Styrbjørns maleri er blevet stadig friere og mere varieret. Fra 1980ernes saglige realisme, der gennemsyrligt skildringen af handelsmanden Mads Eskildsens verden, har han bevæget sig mod en mere frisk, inspireret omgang med stof og farve, der ikke mindst sprudler i billederne af Serielt arbejde, som Arbejdermuseet netop har erhvervet takket være tilskud fra Højesterets-sagfører C.L. Davids Legat for Slægt og Venner og Kulturarvstyrelsen.

I de seneste arbejder veksles der bevidst mellem forskellige fortælleformer. Collagens på én gang brudte og sammenflettede fortælling, der lige så stille flytter motivet og beskueren tværs gennem Danmark, benyttes fx i hans malerier til Blik- og Rørar-

bejderforbundet, mens en klar og let tegneseriestil popper op i forgrunden af billedet Stabil Service og introducerer drengedrømmen om racerbanen midt i de mere dagligdags værkstedsomgivelser. Kort sagt: Omgangen med de moderne arbejdspladser finder udtryk i et sammensat, nutidigt billedsprog, hvor humoren og det flertydige også har fundet en plads.

Hvorfor arbejdet er et tabu i kunsten forklarer Erik Styrbjørn med, at motivet opfattes som politisk, og billederne dermed bliver set som socialistisk propaganda. Konsekvensen er, at mennesker, der arbejder i produktionen, må se deres verden ignoreret af det toneangivende kulturliv. Konsekvensen for Erik Styrbjørn er, at han i høj grad er politisk ukorrekt. Han er ikke mainstream, og han har ikke nydt den store bevågenhed blandt kunstlivets autoriteter. Med udstillingen Arbejdsbilleder viser Arbejdermuseet, at dette ikke kan forklares ud fra de kunstneriske kvaliteter. *Udstillingen vises 16. februar – 10. august 2008, alle dage 10-16. Gratis omvisning sidste søndag i måneden kl. 14.*

Ovnbyggerne fra Auschwitz

Fra 20. august og resten af 2008 viser Arbejdermuseet udstillingen om den tyske maskinfabrik Topf & Söhne, én af de maskinfabrikker, der leverede krematorieovne til de tyske koncentrationslejre. Det er en fortælling om en industrivirksomhed med stor teknisk viden, god produktion, høj præcision, godt salg – og manglende etik.

Mens millioner af mennesker blev myrdet i koncentrations- og udryddelseslejrene, stod bødlerne over for en række tekniske problemer. Drabene og den efterfølgende bortskaffelse af ligene skulle foregå med så få afbrydelser og så få omkostninger som muligt og samtidig uden alt for mange spor. For at opnå det var SS henvist til civile eksperter, som ikke havde nogen som helst skruler over at løse de praktiske problemer, der knyttede sig til udryddelsen. Her spillede firmaet Topf & Söhne en afgørende rolle med en historie, der fører fra 1800-tallets pæne Erfurt til Auschwitz' krematorier.

Beretningen om Topf & Söhnes uforbeholdne samarbejde med SS er især værd at bemærke. Hverken indehaverne eller de involverede medarbejdere passer til forestillinger om fanatiske nationalsocialister eller ekstreme antisemitter. Stræben efter profit eller personlige fordele er heller ikke tilstrækkelige forklaringer på deres handlinger. De var hverken blot "tandhjul i maskineriet" eller "skrivebordsforbrydere". De handlede hverken på befaling eller under tvang og de vidste præcis, hvad den teknik, de udviklede, skulle bruges til. For Topf & Söhne var det åbenbart tilstrækkeligt, at behovet for krematorier var udtryk for statens vilje, at det angiveligt tjente Tysklands interesser, og at det indebar nogle tekniske udfordringer, som pirrede ingeniørernes ambitioner.

Fraværet af medmenneskelighed over for "folkefælleskabets naturlige fjender" gjorde dem meddelagtige i massemordet. *Udstillingen er produceret i Tyskland af Stiftung Gedenkstätte*